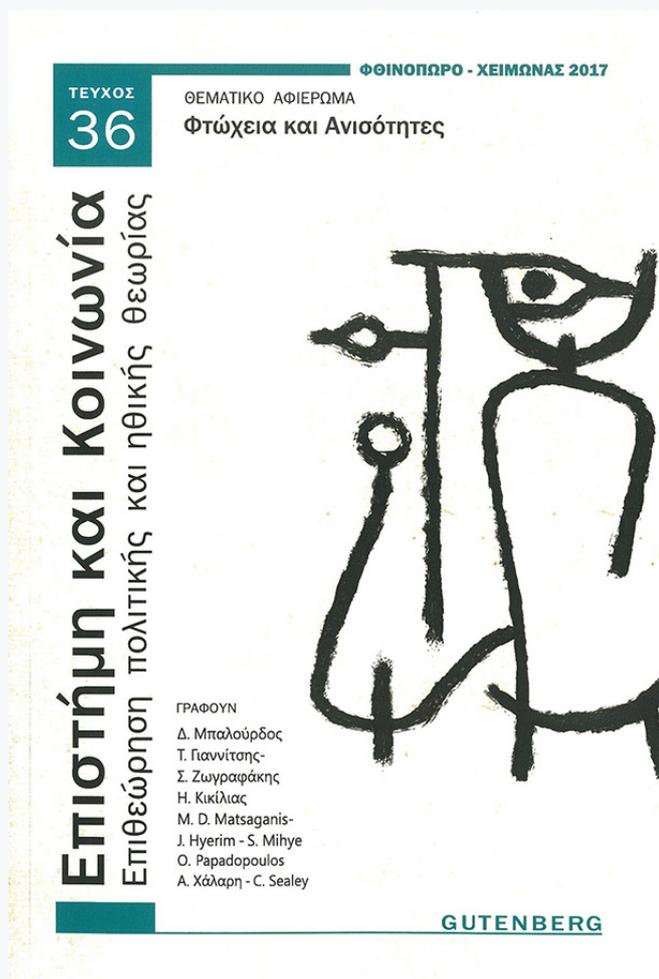

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 36 (2017)

Φτώχεια και Ανισότητες

Προλεγόμενα 36ου Τεύχους

Διονύσης Μπαλούρδος

doi: [10.12681/sas.15735](https://doi.org/10.12681/sas.15735)

Copyright © 2018, Διονύσης Μπαλούρδος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μπαλούρδος Δ. (2018). Προλεγόμενα 36ου Τεύχους. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 36, 3–7. <https://doi.org/10.12681/sas.15735>

ΠΡΟΛΟΓΟΜΕΝΑ

ΤΟ ΑΝΑ ΧΕΙΡΑΣ ΤΕΥΧΟΣ του περιοδικού *Επιστήμη και Κοινωνία* αποτελεί συνέχεια του θεματικού αφιερώματος στις ανισότητες, στο οποίο είχε εστιάσει το τεύχος 34 (Χειμώνας 2015-2016). Το άρθρο του Διονύση Μπαλούρδου, 'Για την κατανόηση της ανισότητας και της φτώχειας: συνήθεις προβληματισμοί και ερωτήματα', θέτει το εννοιολογικό και θεωρητικό πλαίσιο του θεματικού αφιερώματος και αναφέρεται στις διαφορετικές αντιθετικές, αλλά και αλληλοσυμπληρούμενες προσεγγίσεις της διεθνούς βιβλιογραφίας στο ζήτημα της φτώχειας και των ανισοτήτων, το περιεχόμενο των οποίων δεν εξαντλείται στο μέγεθος του εισοδήματος και του πλούτου. Ο συγγραφέας διακρίνει τέσσερις φάσεις στη σύγχρονη επιστημονικο-οικονομική ανάλυση της φτώχειας και της ανισότητας: α) από το 1970 έως τα μέσα της δεκαετίας του 1980· β) από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 έως το τέλος του 20ού αιώνα· γ) από τις αρχές του 21ου αιώνα μέχρι την κρίση και από την κρίση και εντεύθεν. Επισημαίνει ορισμένα αδιέξοδα της νεοφιλελεύθερης προσέγγισης, η οποία οδηγεί σε αυτό που ο ίδιος ονομάζει 'περιστρεφόμενο κατώφλι της ανέχειας'.

Το άρθρο των Τάσου Γιαννίτση και Σταύρου Ζωγράφου, 'Ανατροπές και ανακατατάξεις στην κορυφή της εισοδηματικής πυραμίδας στα χρόνια της κρίσης', προσπαθεί να δώσει απάντηση στο ερώτημα ποιες κοινωνικές ομάδες στην Ελλάδα έχουν υποστεί τις μεγαλύτερες απώλειες κατά την περίοδο 2008 έως και 2012 μελετώντας δειγματοληπτικά στοιχεία από

φορολογικές δηλώσεις νοικοκυριών (261.351 νοικοκυριά, δείγμα 5%). Αναφέρεται ότι η δραστική μείωση της εισοδηματικής θέσης μεγάλου αριθμού νοικοκυριών επηρέασε καθοριστικά τη μεσαία τάξη, ενώ παράλληλα μια νέα ομάδα νοικοκυριών καταλαμβάνει τις υψηλές εισοδηματικές τάξεις. Παράλληλα παρατηρούν ότι και η υψηλή τάξη είδε να μειώνεται η συμμετοχή της στο συνολικό εισόδημα κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες. Η συμμετοχή της όμως στα εισοδήματα από μισθούς καθώς και στα εισοδήματα από ελεύθερα επαγγέλματα και επιχειρηματική δραστηριότητα αυξήθηκε. Συνολικά το 2012 το ανώτατο 10% του πληθυσμού συγκεντρώνει περίπου το 1/3 του συνολικού εισοδήματος, το 1/3 των μισθών, το 1/5 των συντάξεων, το 1/2 των εισοδημάτων από επιχειρηματική δραστηριότητα και ελεύθερα επαγγέλματα και τέλος τα 6/10 των εισοδημάτων από κεφάλαια. Πολλά νοικοκυριά, που διατήρησαν τις επιχειρηματικές δραστηριότητές τους, είδαν τα εισοδήματά τους να αυξάνονται, κάτι που σημαίνει ότι υπήρξαν σημαντικές ανακατατάξεις τουλάχιστον στην κορυφή της εισοδηματικής κλίμακας.

Ο Ηλίας Κικίλιας στο άρθρο του 'Αλλάζοντας τους κανόνες: η πολιτική οικονομία της πρωτογενούς ανισότητας' παρατηρεί ότι η αύξηση της ανισότητας τις τελευταίες δεκαετίες έχει ως συνέπεια μια αντίστροφη από τη συνήθη 'αναδιανομή' του εισοδήματος προς την κορυφή της εισοδηματικής κλίμακας. Αυτό επήλθε με την αλλαγή των κανόνων λειτουργίας της ελεύθερης αγοράς μέσω του χάσματος μεταξύ της παραγωγικότητας και των αμοιβών από εργασία. Αναφερόμενος στις ΗΠΑ όπου, ενώ η αυξανόμενη παραγωγικότητα της οικονομίας παρείχε τη δυνατότητα για σημαντικές αυξήσεις των αμοιβών και την ουσιαστική βελτίωση του βιοτικού επιπέδου για τη συντριπτική πλειονότητα των εργαζομένων, η δυνατότητα αυτή ακυρώθηκε. Τα αίτια της στασιμότητας των μισθών για τους πολλούς και της ανισότητας των αμοιβών υπέρ των λίγων σχετίζονται με ηθελημένες αποφάσεις πολιτικής. Οι αποφάσεις αυτές είχαν ως πλήρως προβλέψιμο αποτέλεσμα τη μείωση της διαπραγματευτικής ισχύος των τυπικών εργαζομένων ατομικά και συλλογικά και την ενίσχυση της διαπραγματευτικής θέσης των ιδιοκτητών κεφαλαίων και των ανώτατων εταιρικών στελεχών. Στα συμπεράσματα του

συγγραφέα αναφέρεται ότι η διεύρυνση των ανισοτήτων ως προς τον πλούτο και τα εισοδήματα δεν οφείλεται απλώς στην παγκοσμιοποίηση και τις τεχνολογικές αλλαγές που ανταμείβουν την καινοτομία και όσους έχουν υψηλό επίπεδο μόρφωσης. Δεν οφείλεται επίσης στην άσκηση πολιτικής επιρροής από τους οικονομικά ισχυρούς για μείωση της φορολογίας των κερδών και των υψηλών εισοδημάτων ή την αύξηση των κρατικών επιδοτήσεων, στοιχεία τα οποία αποτελούν μικρό μόνο μέρος της συνολικής εικόνας. Η διεύρυνση των ανισοτήτων έχει ενσωματωθεί στα δομικά στοιχεία της οργάνωσης και λειτουργίας της αγοράς καθαρής. Ο μηχανισμός αυτός δεν ταυτίζεται ούτε με τη διαφθορά ούτε αφορά ηθικές παραμέτρους, αλλά με τη μεγιστοποίηση του ατομικού συμφέροντος, που υποτίθεται ότι καθιστά την ελεύθερη αγορά αποτελεσματική και μεγιστοποιεί το κοινωνικό όφελος.

Στο άρθρο τους 'Individuals' Psychosocial Responses to the Economic Crisis and the Media: Lessons Learned from New York' οι Matthew Matsaganis, Hyerim Jo και Mihye Seo παρουσιάζουν τα ευρήματα από δύο μελέτες που διεξήγαγαν στο πλαίσιο ενός ερευνητικού έργου στη μητροπολιτική περιοχή της Νέας Υόρκης. Πρωταρχικός στόχος τους ήταν η διερεύνηση των κοινωνικών παραγόντων που επηρέασαν την αντίδραση των κατοίκων στην κρίση. Στην πρώτη μελέτη συλλέχθηκαν το 2011 δεδομένα από δείγμα 387 κατοίκων από 23 κομητείες μέσω μιας διαδικτυακής πλατφόρμας. Χρησιμοποιήθηκαν επίσης απογραφικά δεδομένα. Στη δεύτερη μελέτη οι συγγραφείς χρησιμοποίησαν στοιχεία του 2012 από δείγμα 338 κατοίκων. Μέσω της σύνθεσης των ευρημάτων από τις δύο αυτές μελέτες η ομάδα διερευνά τις διαφορές μεταξύ των κατοίκων της Νέας Υόρκης όσον αφορά τη χρήση των μέσων μαζικής ενημέρωσης, καθώς και το πώς η κατανάλωσή τους διαμόρφωσε το ψυχοκοινωνικό στρες που βίωσαν ως αποτέλεσμα της οικονομική κρίσης. Επικεντρώνονται στην ανάδειξη ενός είδους κοινωνικής υποστήριξης που προέρχεται από δευτερογενείς κοινωνικούς δεσμούς (δηλ. δεσμούς γειτονίας), το οποίο αποκαλούν 'αίσθηση του ανήκειν στην τοπική κοινωνία', βάσει της θεωρίας επικοινωνιακής υποδομής [communication infrastructure theory]. Αν και οι αναλύσεις έδειξαν ότι η χρήση μέσων μαζικής ενημέρωσης δεν είχε άμεση επίδραση στο ψυχοκοινωνικό

στρες, επηρέασε την αίσθηση των κατοίκων ότι ανήκουν στην τοπική τους κοινωνία, η οποία με τη σειρά της είχε επιπτώσεις στα επίπεδα στρες. Οι διαφορές ως προς την εξάρτηση από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης αποδίδονται στην κοινωνικοοικονομική κατάσταση των ατόμων, στις γνώσεις τους σε χρηματοπιστωτικά θέματα, στο αίσθημα απειλής από την κρίση και στις στρατηγικές αντιμετώπισης που υιοθετούν τα άτομα για να την αντιμετωπίσουν.

Στο άρθρο του 'Economic crisis and youth unemployment: The Greek case', ο Orestis Papadopoulos επισκοπεί την οικονομική κρίση και την ανεργία των νέων στην Ελλάδα με έμφαση στις αλλαγές του νομοθετικού πεδίου κατ' εφαρμογή των δύο μνημονίων. Παρουσιάζονται δεδομένα σχετικά με τις εμπειρίες των νέων από την κρίση και οι ειδικοί τρόποι μέσω των οποίων οι μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας επηρεάζουν την κοινωνικές και εργασιακές τους συνθήκες. Οι νέοι φαίνεται να συνιστούν μία από τις ηλικιακές ομάδες που επλήγησαν από την κρίση και τις πολιτικές της εσωτερικής υποτίμησης, καθώς τα τελευταία επτά χρόνια όλοι οι σχετικοί κοινωνικοί δείκτες έχουν χειροτερεύσει. Η επικράτηση των συμβάσεων ευέλικτης απασχόλησης σε συνδυασμό με την αύξηση της φτώχειας και της ανεργίας σηματοδοτούν ένα τοπίο όπου η ευελιξία, οι χαμηλές αμοιβές και η προσωρινότητα εξυπηρετούν τα συμφέροντα των εργοδοτών, ενώ οι νέοι πληρώνονται χαμηλά, χάνουν εργασιακά δικαιώματα και κοινωνική προστασία. Υποστηρίζεται ότι για τα θέματα αυτά στα συνδικάτα υπάρχουν δύο κύριες τάσεις. Η αντίθεσή τους βασίζεται στον διαχωρισμό μεταξύ κοινωνικο-δημοκρατικών και σοσιαλιστικών στρατηγικών και στις διαφορετικές απόψεις για το κατά πόσον μπορούν να επιλυθούν προβλήματα της αγοράς εργασίας, όπως η ανεργία των νέων, εντός του υφιστάμενου κοινωνικο-οικονομικού συστήματος. Όπως σημειώνει ο συγγραφέας, σε αντίθεση με την πολύ αμυντική θέση της ΓΣΕΕ, το ΠΑΜΕ έχει αρνηθεί να αποδεχθεί ότι άτομα της εργατικής τάξης πρέπει να επιθυμούν ή να αναμένουν την ανάκαμψη της οικονομίας, έτσι ώστε να μπορούν να αντισταθμιστούν κάποιες από τις απώλειές τους. Η ίδια η φύση αυτής της ανάκαμψης εξαρτάται από την αποσυναρμολόγηση των δικαιωμάτων της εργατικής τάξης και των μισθών.

Το άρθρο της Αθυνασίας Χάλαρη και του Clive Sealey, 'Συγκριτική μελέτη εμπειριών της λιτότητας μεταξύ ελλήνων και βρετανών νέων', μελετά τους τρόπους μέσω των οποίων η νέα γενιά στη Βρετανία και στην Ελλάδα έχει επηρεαστεί από τις πολιτικές λιτότητας. Στις χώρες αυτές έχουν ακολουθηθεί πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, οι οποίες έχουν οδηγήσει σε σημαντικές αλλαγές στον τρόπο που η νέα γενιά ζει την παροντική πραγματικότητα και σχεδιάζει τη μελλοντική της πορεία. Η ποιοτική μελέτη τους εντοπίζει και συγκρίνει τις ομοιότητες και διαφορές βάσει των οποίων οι νέοι βιώνουν την ύφεση και επισημαίνει πιθανές τάσεις για τις γενικότερες αρνητικές επιπτώσεις των πρακτικών της λιτότητας στο ευρωπαϊκό πλαίσιο. Τα συμπεράσματα δείχνουν ότι η νεότερη γενιά (ως συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα) έχει επηρεαστεί και στις δύο χώρες με αντιστοίχως έντονο, επιβλαβή και διακριτά άνισο τρόπο. Κάθε μορφή μέτρων λιτότητας την αφήνει περισσότερο εκτεθειμένη σε μελλοντικές κοινωνικές οικονομικές και πολιτικές μεταβολές, καθώς οι γηραιότερες γενιές έχουν (μέχρι ενός βαθμού) διασφαλίσει κάποιο δίκτυο ασφαλείας. Άπαξ και η έννοια του χρέους αποκτήσει διαστάσεις τόσο οικονομικής-συναισθηματικής όσο και κοινωνικής επιβάρυνσης, τότε ανοίγει μια εξαιρετικά επιβλαβής προοπτική παρατεταμένης απογοήτευσης, ανασφάλειας, φόβου, αστάθειας, άγχους και κατάθλιψης. Μια τέτοια κατάσταση δεν έχει επιπτώσεις μόνο σε μεμονωμένες χώρες, αλλά και στην γενικότερη προοπτική της Ευρώπης.

Εκτός του θεματικού αφιερώματος στο τεύχος φιλοξενούνται βιβλιοκριτικές επιλεγμένων τίτλων της πρόσφατης βιβλιοπαράγωγής.

Διονύσης Μπαλούδης

Επιμελητής του τεύχους